Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मोक्षार्थिना प्रत्यहं ज्ञानवृद्धिः कार्या।

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

ફાગણ

પુસ્તક ૭૮ મું
અંક ૫
૫ મી માર્ચ

વીર સં. ૨૪૮૭
વિ. સં. ૨૦૧૮
ઈ. સ. ૧૯૬૨

विभूसं परिवज्जेज्जा,
सरीरपरिमंडणं ।
बंभचेररओ भिक्खू,
सिंगारत्थं न धारए ॥ १५ ॥

माત્ર શરીરની શોભારૂપ શણગારને ભિક્ષુએ તજવો જ ઘટે. બ્રહ્મચર્યપરાયણ ભિક્ષુ એવી કોઈ શોભાને કે આડંબરને કેવળ શણગાર માટે ન ધારે.

सद्दे रूवे य गन्धे य,
रसे फासे तहेव य ।
पंचविहे कामगुणे,
निच्चसो परिवज्जए ॥ १६ ॥

શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ—એ પાંચે પ્રકારના કામગુણોને ભિક્ષુ તો સદા ત્યજે જ છે.

—મહાવીર વાણી

પ્રગટકર્તા :
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા :: ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ :: વર્ષ ૭૮ મું :: વાર્ષિક લવાજમ ૫-૨૫ પોસ્ટેજ સહિત

अनुक्रमणिका

૧	શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન	(મુનિ નિત્યાનંદવિજય)	૪૯
૨	શ્રી નેમજિન સ્તવન	(સુશીલાબેન ચીમનલાલ ઝવેરી–સુરત)	૫૦
૩	શ્રી વર્દ્ધમાન–મહાવીર : ૩૯	(સ્વ. મૌક્તિક)	૫૧
૪	ભામંડલ પ્રાતિહાર્ય	(શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર")	૫૭
૫	અવસ્વાપિની અને તાલોદ્ઘાટની વિદ્યા	(પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડીયા M. A.)	૫૯
૬	જિન દર્શનની તૃષા	(ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા)	૬૧

"શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ"ના ગ્રાહક બંધુઓને

પોષ–મહા માસના અંકમાં આપેલી સૂચના પ્રમાણે જે જે ગ્રાહક બંધુઓના લવાજમ આવી ગયા છે, તેમને "શ્રી શંખેશ્વર સ્તવનાવલી"નું ભેટ પુસ્તક મોકલી આપવામાં આવેલ છે.

સં. ૨૦૧૭–૧૮ એ વર્ષના લવાજમના રૂા. ૬=૫૦ તથા બુક-પોસ્ટના ૦=૨૫ મળી કુલ રૂા. ૬=૭૫ મનીઓર્ડરથી મોકલનારને ભેટ બુક મોકલી આપવામાં આવશે.

તા. ૨૦ મી માર્ચ સુધીમાં જે જે ગ્રાહક બંધુઓના લવાજમો નહીં આવે તેમને વી. પી. ચાર્જના ૦=૫૦ વધુ મળી કુલ રૂા. ૭=૨૫ નું વી. પી. કરવામાં આવશે. જે સ્વીકારી લેવા વિનંતિ છે.

આઠ આનાનો વધારાનો ખોટો ખર્ચ ન સહન કરવો પડે તે માટે લવાજમની રકમ મનીઓર્ડર દ્વારા મોકલવી હિતાવહ છે.

ગ્રાહક બંધુઓને નમ્ર વિજ્ઞપ્તિ છે કે–જે રીતે સહકાર આપી જ્ઞાનપ્રચારને ઉત્તેજન આપી રહ્યા છો તે રીતે સહકાર આપી આભારી કરશો. લક્ષદોષથી કે શરતચૂકથી વી. પી. પાછું ન ફરે તે ખ્યાલમાં રાખવા વિજ્ઞપ્તિ છે, કારણ કે તેથી જ્ઞાનખાતાને નુકશાન થશે.

શ્રીયુત દીપચંદ જેઠાલાલનો સ્વર્ગવાસ

મૂળ ઉમરાળાના પણ બહુ વર્ષથી ભાવનગરનિવાસી થયેલા શેઠ દીપચંદભાઈ લાંબા વખતની માંદગી ભોગવી ૭૦ વર્ષની વયે સંવત ૨૦૧૮ના મહા બદિ પહેલી ૬ રવિવારના રોજ સ્વર્ગવાસ થયો છે. સ્વર્ગસ્થ કાપડના સારા વ્યાપારી હતા. સમાજમાં તેમનું સ્થાન સારું હતું. સ્વર્ગસ્થ સ્વભાવે મિલનસાર હતા. આપણી સભાના ઘણા વર્ષોથી લાઇફમેમ્બર હતા. અમે સદ્ગતના આત્માની શાન્તિ ઇચ્છી તેમના સુપુત્રો વગેરે કુટુંબીજનોને દિલાસો આપીએ છીએ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પુસ્તક ૭૮ મું અંક ૫	ફાગણ	વીર સં. ૨૪૮૮ વિક્રમ સં. ૨૦૧૮

શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન

(રાગ–ખમ્મા મારા નંદજીના લાલ મોરલી કોને વગાડી.)

વ્હાલું પ્રભુ પાસજીનું નામ, માયા કેવી રે લગાડી. (૨)
ક્ષણ ક્ષણમાં સો સો વાર સાંભરે, વિસરે નહિ કોઈ કાળ. માયા૦ ૧
અશ્વસેન કુલ મંદિરે દીવો, વામાદેવીના બાળ માયા૦ ૧
વાણારસીમાં જન્મ્યા પ્રભુજી, નામ રૂડું પાર્શ્વકુમાર; માયા૦
બાળવયમાં અતુલ જ્ઞાની, વૈરાગ્ય અપરંપાર. માયા૦ ૨
માતપિતાના આગ્રહથી રે, પરણ્યા પ્રભાવતી નાર; માયા૦
પહોંચ્યા કુમાર કમઠ પાસે, અશ્વ ખેલાવતા બહાર માયા૦ ૩
નાગ કઢાવ્યો કાષ્ટ ચીરાવી, સંભળાવ્યો નવકાર; માયા૦
મંત્ર પ્રભાવે ધરણેન્દ્ર થાય, મોક્ષદાયક નવકાર. માયા૦ ૪
વાર્ષિક દાન દઈ દીક્ષા જ લીધી, વિચરે વસુધાધાર; માયા૦
મેઘમાળી આવ્યો કોપ કરતો, વરસાવે મેહુલાની ધાર. માયા૦ ૫
ધરણેન્દ્રે આવી મેઘ નિવાર્યો, ગાવે પ્રભુના ગુણગાન; માયા૦
રાગ નહિને રોષ નહિ રે, સમભાવમાં એકતાન. માયા૦ ૬
કર્મ ખપાવી કેવળ પાયા, કીધો બહુ ઉપકાર; માયા૦
સમેતશિખરે મોક્ષે સિધાવ્યા, નિત્યાનંદ શણગાર. માયા૦ ૭

—મુનિ નિત્યાનંદવિજય

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી નેમિજિન સ્તવન

(રાગઃ–સાબરમતી કે સંત તુને કર દીઆ કમાલ.)

મોહમંદિર જઈ મોહને દીધો માર બેસુમાર;
યાદવપતિ નેમ તમને વંદુ વારંવાર.
હતી રાજકન્યા રૂપવતી તમને ચાહનાર;
યાદવપતિ નેમ તમને વંદુ વારંવાર.
નવભવ કેરી પ્રીત હતી હતો અખૂટ પ્યાર,
રાજુલ વલવલતી વહેતી આંખલડી ચોધાર;
[illegible]કારે પહોંચી સુણ્યો પશુતણો પોકાર,
રથ ફેરવીને ચાલ્યા ગઢ ગિરનાર;
આપ દયાનિધાન અસીમ કરુણાધાર. યાદવપતિ૦ ૧

[illegible]ઓ સાથ થયા જલક્રીડા કરનાર,
[illegible] અને પુષ્પતણો માર સહનાર,
[illegible]એ માર્યા બાણ મર્મ ઊર વિંધનાર,
[illegible] ઉપન્યું હાસ્ય જે કદિ ન હસનાર
[illegible] સમુદાયે કર્યો હર્ષનો પોકાર. યાદવપતિ૦ ૨

[illegible] નગારા અને શરણાઈતણા સૂર,
[illegible] જાન ગજગામિનીના ઝમકે નૂપુર,
[illegible] પડ્યા બંધ રોતી શરણાઈ બેસૂર,
[illegible] આવી હર્ષની ભર્તીમાં ચારેકોર,
[illegible] રાજુલ વાલમ સુણો હું છું બેકસૂર. યાદવપતિ૦ ૩

[illegible] તણી દયાને દિલ ધરનાર,
[illegible] દયા કેમ નથી આવતી લગાર,
[illegible] સુકાન હાથ આપ છો તારનાર,
[illegible] જીવનતણા છો પ્રિય પ્રાણાધાર,
[illegible] સાથે કરશું મુક્તિની સફર. યાદવપતિ૦ ૪

[illegible] હશો આપ ન કો ઊંચે પકડનાર,
[illegible] સમજીને વસ્યા ગઢ ગિરનાર,
[illegible]ઓથી ભાગ્યા જો થઈને તમે ચોર,
[illegible] તમારી આવી સ્થાપો શીરે કર,
[illegible] રહેશે હું એ મળી માથાભારે નાર. યાદવપતિ૦ ૫

રચયિતા : સુશીલાબેન ચીમનલાલ ઝવેરી–સુરત

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી વર્દ્ધમાન–મહાવીર

લેખાંક : ૩૯

સામાન્ય રીતે કર્મગ્રંથકારના મતે મહા આરંભ મહાપરિગ્રહમાં રત રહેતો પ્રાણી અથવા રૌદ્રધ્યાનમાં મસ્ત રહેતો પ્રાણી નરક આયુષ્ય બાંધે છે. મહા આરંભના દરેક કાર્યમાં અનેક નાનાં મોટાં જીવોનો નાશ થાય છે, મોટાં કારખાનાં કે જીવવધની ચક્કીઓ ચાલે છે, ત્યારે મહાપરિગ્રહમાં પોતાનાં ધન ધાન્ય કે વસ્તુ ઘરબાર વાડી વજિફા પર તીવ્ર મૂર્છા થવાની સ્થિતિ હોય છે. એમાં વસ્તુની સંખ્યા કરતાં અંતરની તેના પર થતી પોતાપણાની ભાવના અને તેને વળગી રહેવાની તીવ્ર ઇચ્છા વધુ કામ કરે છે. કોઈ કોઈવાર મોટા મહારાજાને પોતાની સંપત્તિ પર રાગ હોય તેના કરતાં વધારે આકરો લગવાટ ભિખારીને પોતાનાં ભીખ માગવાનાં ઠામડાં કે ઠીકરાં પર હોય છે. આ મહાઆરંભ અને મહા પરિગ્રહને ખૂબ ઓળખવાં જેવાં છે. અને મદ્ય–માંસના ભોગ કરનારા, આખો વખત ક્રોધ માન માયા લોભથી તપી રહેલા, મહાદુર્વ્યસનોને સેવનારા મોટા કૃતઘ્ની વિશ્વાસઘાતી અને વિશ્વાસનો દ્રોહ કરનારા પ્રાણીઓ નરકાયુ બાંધવાને યોગ્ય થાય છે. મનોવૃત્તિને અંગે જોઈએ તો રૌદ્રધ્યાનમાં રત પ્રાણીઓ નરકાયુ બાંધે છે ધ્યાનના વિષયમાં મનના પરિણામો બહુ કામ કરે છે. આ રૌદ્રધ્યાનને બરાબર ઓળખી લઈએ.

રૌદ્રધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે. તે પ્રત્યેક બરાબર લક્ષ્યમાં લેવા યોગ્ય છે. દ્વેષ કરીને પ્રાણીને મારવાની, તેને બંધનમાં નાખવાની ચિંતવના કરવી, પ્રાણીને હેરાન કરવાનાં કારણ હોય કે ન હોય છતાં તેને ટટળાવવા–આ સર્વ 'હિંસાનુબંધી' રૌદ્રધ્યાનમાં આવે છે. એના અંતરમાં દ્રવ્ય અને ભાવ હિંસાનો સમાવેશ થાય છે. બીજો પ્રકાર 'મૃષાનુબંધી' રૌદ્રધ્યાનનો આવે છે. ગમે તેવું સાચું ખોટું બોલી, ચાડી ચૂગલી કરી સામાને ખોટી વાત કરવી, ખોટી સલાહ આપવી, ખોટાં છળપ્રપંચ કરવાં અને સાચાં જૂઠાં કરવાની ધડભાંજ કરવી, યોજનાઓ ગોઠવવી અને મગજમાંથી તુરંગ ઉઠાવી કે ખટપટ કરી સામાને શીશામાં ઉતારવાની ધડભાંજ કરવી. પાશિયાં ગોઠવવા અને રાજનીતિ કૂટનીતિ અને દંભ દેખાવ કરવા એ બાબતની ચિંતવના અને ગોઠવણના પરિ-ણામનો સમાવેશ આ બીજા પ્રકારના રૌદ્રધ્યાનમાં થાય છે.

કોઈના પૈસા પડાવી લેવાના વિચાર કરવા. માલમાં ભેળસેળ, ખોટાં માપ, દાંડી ચડાવવી, અલ્પ દેવું વગેરે મારફત પારકાનાં ધનને પડાવી લેવાના સર્વ પ્રપંચોનો સમાવેશ જેમાં થાય તે ત્રીજો પ્રકાર 'સ્તેયાનુબંધી' રૌદ્રધ્યાન કહેવાય છે અને ચોથા 'સંરક્ષણાનુબંધી' રૌદ્રધ્યાનમાં પૈસાના વિચારો આવે છે ભાઈઓને ભાગ ઓછો કેમ આપવો, આડતીઆ પાસેથી નામા કરતી વખતે વધુ કેમ કેમ પડાવવી, ભાઈ કે ભાગીઓ મરી જાય તો આખું તેઓ તેનું ધન પોતાને પચે–આવ્યા ઈ.ર. તર્ક વિતર્કો કરવા અને ધન જાળવવા માટે તેના રક્ષણની ખટપટ, ઇનકમટેક્સ કેમ ઓછો આપવો અથવા કેમ ઉડાવાય તેની ચોકસીસ અને માનસિક કાર્યના એ સર્વનો સમાવેશ આ ચોથા પ્રકારના રૌદ્રધ્યાનમાં થાય છે. રાગદ્વેષની સાથે એકીભાવ કરનાર, મહા-મત્સર કરનાર જીવ વધ કરે તો તેને અંગે જરાપણ પશ્ચાત્તાપ કે ખેદ પણ ન કરનાર, જીવવધમાં બહાદુરી માનનાર, ધનનો ભાગની ઉજમણા કરનાર, જૂઠું બોલવામાં સંકોચ ન કરનાર, નીચતાની પરાકાષ્ઠાએ જવામાં વડાપણ માનનાર, ગુણવાનની નિંદા કરનાર, પાંચે ઇંદ્રિયના વિષયોને તાદાત્મ્ય વૃત્તિએ સેવનાર, વિષય સેવતી વખતે તેના વખાણ કરીને હીરની ગાંઠ ઉપર તેલનું ટીપું મૂકનાર અને અતિ રાગી મહાદ્વેષી અને આખો વખત માનસિક તાપમાં ધમધમાટ રહેનાર નરકગતિનું આયુષ્ય બાંધે છે. એમાં દ્વેષ ગજેન્દ્રને વધારે સ્થાન

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

મળે છે, અને સંરક્ષણાદિને અંગે રાગ પણ એના તીવ્રતમ આકારમાં ભાગ આપે છે. આવા કારણે પ્રાણી નરકાયુ બાંધે છે.

સિંહના વીશમા ભવમાં ત્રિપૃષ્ટ (નયસાર) ના જીવે નરકાયુ બાંધ્યું તેમાં હિંસાનુબંધી રૌદ્રધ્યાને મુખ્ય ભાગ ભજવ્યો હોય એમ જણાય છે. એણે જંગલમાં નિર્દયપણે જીવોને ખૂબ રંજાડ્યાં હશે અને અનેકને જીવનથી જુદાં કર્યાં હશે એમ અનુમાન કરી શકાય છે. પણ હવે એની દશામાં ફેરફાર થતો દેખાય છે. સાતમી નારકીએ જનાર જીવ ચોથીએ જાય ત્યારે એની એટલા પૂરતી પ્રગતિ સમજવી. સિંહના ભવથી એની દિશા બદલાણી છે તે હવે જણાશે. ત્રિપૃષ્ટનો જીવ સિંહપણાનું આયુષ્ય પૂરું કરી ચોથી નરકે જઈ ત્યાં નારક બન્યો.

ચોથી નરકે નારક :

નયસારનો જીવ હવે ચોથી નરકમાં આવ્યો. ઉપર ઓગણીશમાં ભવમાં નરકાવાસનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. અહીં ચોથી નરકને જે પ્રકારની બતાવવામાં આવી છે તેની હકીકત જાણી લઈએ. આ ચોથી નરકનું સાન્વય નામ 'પંકપ્રભા' આપવામાં આવ્યું છે અને નિરન્વય નામ 'અંજના' કહેવામાં આવે છે. એમાં સાત પ્રતરો છે. પહેલા પ્રતરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય તે બીજા પ્રતરનું જઘન્ય જણાય છે. સાતે પ્રતરના જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની વિગત પણ બતાવી છે.[1]

મહાવીર—નયસારના જીવની ઉત્પત્તિ આ ચોથા નરકાવાસમાં કેટલામે પ્રતરે થઈ તે બતાવવામાં આવ્યું નથી, પણ એનો અત્યાર સુધીનો વિકાસક્રમ તપાસતાં એ ચોથા નરકના સાતમા પ્રતરમાં દશ સાગરોપમને આઉખે ઉત્પન્ન થયેલ હોય એમ અનુમાન થાય છે.

આ ચોથા નરકાવાસમાં ઉપરના નરકાવાસોમાં ઉષ્ણ વેદના છે અને થોડા નીચેના નરકાવાસોમાં શીત વેદના છે. આ વેદના ક્ષેત્ર વેદનાનો પ્રકાર છે અને તેનું વર્ણન ઉપર ઓગણીશમા ભવની હકીકત રજૂ કરતાં બતાવવામાં આવ્યું છે. નારકોના વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ એવા આકરાં હોય છે કે પ્રાણીને મુંઝવી નાખે, રાડ પડાવી દે. ત્રિપૃષ્ટના જીવે આ ચોથા નરકાવાસમાં અનેક પ્રકારના ત્રાસો ખમ્યા, છેદનભેદન શાલ્મલીવૃક્ષો અને તરવારની ધાર જેવાં પાંદડાંના ત્રાસો ખમતાં એણે આખો જીવનકાળ દુઃખમાં વીતાવ્યો. માત્ર સાતમી નરકની તીવ્ર શીત વેદનાના પ્રમાણમાં દુઃખ ઓછું હતું, બાકી ચારે બાજુ માંસ મેદ કલેવર ઘોર અંધકાર અને શ્લેષ્મ હાડકાં અને લોહીના કચરામાં એક ક્ષણ પણ સુખની ન જાય ત્યાં એને સાગરોપમનો કાળ કાઢવો પડ્યો. અનેક પ્રકારની ક્ષુધા અને તરસો એણે સહન કરી અને અવધિજ્ઞાનથી પોતાનો પૂર્વકાળ યાદ કરી દુઃખમાં વધારો થતો રહ્યો એ એણે સહન કર્યો.

આ ચોથા નરકાવાસની ઊંચાઈ એક લાખ વીશ હજાર યોજનની બતાવવામાં આવી છે. એમાં દેહમાન ૩૧ ધનુષથી માંડીને ૬૨ ધનુષ બે હાથનું બતાવવામાં આવ્યું છે. આવા વૈક્રિય શરીરને ધારણ કરી અનેક પ્રકારની કદર્થના સહન કરી ઉત્કૃષ્ટ આયુ દુઃખમય પસાર કરી ત્રિપૃષ્ટનો જીવ આગળ ધપે છે. પણ એક વાત આગળ આવે છે અને તે એ છે કે એણે આવી ભયંકર યાતનાઓ સહન કરવામાં ધીરજ ધારણ કરી છે, નવાં પાપ કર્મો ઓછાં બાંધ્યાં છે અને તેથી સાધારણ રીતે નારકો જે પ્રકારની ભવસંતતિ વધારી દે છે તેમ એના સંબંધમાં

---

૧ પ્રથમ પ્રસ્તરે જઘન્ય આયુષ્ય સાત સાગરોપમનું હોય છે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૭ ૩/૭ સાગરનું હોય છે. બીજા પ્રસ્તરે જઘન્ય ૭ ૩/૭ સાગરોપમનું અને ૭ ૬/૭ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ હોય છે. ત્રીજામાં જઘન્ય ૭ ૬/૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૮ ૨/૭ સાગરનું હોય છે. ચોથામાં જઘન્ય ૮ ૨/૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૮ ૫/૭ પાંચમામાં જઘન્ય ૮ ૫/૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૯ ૧/૭ સાગરોપમનું, છઠ્ઠામાં જઘન્ય ૯ ૧/૭ સાગરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૯ ૪/૭ સાગરોપમનું અને છેલ્લા સાતમા પ્રતરમાં ૯ ૪/૭ સાગરોપમનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ દશ સાગરોપમનું આયુષ્ય બતાવવામાં આવ્યું છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

બન્યું નથી. આ ચોથા નરકાવાસના દીર્ઘકાળમાં યાતના સહન કર્યા પછી એનો વિકાસમાર્ગ બદલાતો જાય છે, ત્રિપૃષ્ઠના અને સિંહના ભવમાં[1] ધારણ કરેલી ક્રૂરતાનાં માઠાં પરિણામોના વિકાર દૂર થતાં જાય છે અને એનો વિકાસ વિશુદ્ધ માર્ગે આગળ ધપતો જાય છે. નરકાવાસમાંથી આ રીતે ત્રિપૃષ્ઠના જીવે બહાર નીકળતી વખત એકંદરે પોતાનો વિકાસ સ્થિર કર્યો, એની ક્રૂરતા ભયંકરતા અને કઠોરતા દૂર થઈ ગયા અને એને પરિણામે આત્મા સાથે લાગેલાં હીનકર્મો ઘણાખરાં ભોગવાઈ ગયાં.

આ એકવીશમાં ચોથા નરકા પછી એ તિર્યંચ તથા મનુષ્યના અનેક ભવો કરે છે. ત્યાં આગળનાં કર્મો ખપાવે છે અને નવાં બાંધે છે, પણ એકંદરે એની ઋક્ષતા ક્રમસર ઓછી ઓછી થતી જાય છે, કાલિમા ઓસરતી જાય છે અને સંસાર તરફનો રાગ ઘટવાની સાથે એનામાં સંયમ અને તપનો સાચો માર્ગ પ્રાપ્ત થતો જાય છે. એના સત્તાવીશ ભવ ગણવામાં આવે છે તેમાં અવસર્પિણીના ચોથા આરાનો એક કોડાકોડી સાગરોપમનો કાળ પૂરો થઈ શકતો નથી. એણે આ એકવીશમા ભવ પછી અને હવે પછીના બાવીશમા ભવ પછી અને વચ્ચે વચ્ચે અનેક નાના મોટા ભવ કર્યા, એ મનુષ્ય અને તિર્યંચ ગતિમાં ખૂબ રીબાયા, એણે ઉત્ક્રાન્તિ અને અપક્રાન્તિના અનેક ધક્કા ખાધા અને એમ કરતાં કરતાં એણે આત્મસાક્ષાત્કારનો ધોરી માર્ગ મેળવ્યો. આવા નાના મોટા ભવોની વાત નોંધાયલી નથી, પણ 'એ તિર્યંચ અને મનુષ્યાદિ ગતિમાં ઘણા ભવ ભમ્યા' એવા અર્થસૂચક વાક્યમાં એમના ભવભ્રમણની મોટી સંખ્યાનું સૂચન કરી દીધું છે. અને કરોડને કરોડે ગૂણતાં કોટાકોટી થાય તેવો કોટાકોટી સાગરોપમનો કાળ એ વગર પૂરો પણ કેમ થાય? નોંધાયલા સત્તાવીશ ભવના આયુષ્યનું પ્રમાણ વિચારતાં તેનો [2]સરવાળો ૧૩૧ સાગરોપમથી વધારે થાય તેમ નથી. બાકીના નાના ભવની ગણના કરવામાં આવી નથી, પણ તે ઘણી મોટી સંખ્યામાં થયા છે તે વાતની ખાતરી પ્રત્યેક લેખકે ધ્યાનમાં રાખી છે. આ સર્વ વચગાળેના ભવોમાં એમની આગળ પાછળની સ્થિતિ અનુસાર થયા છે એમ જ ધારી શકાય. માત્ર તેમાં ખાસ નોંધવા લાયક બીના બની ન હોવાને કારણે તેની જુદી નોંધ લેવામાં આવી નથી.

અને રખડપાટાના કાળનો અને સંસારના અનાદિપણાનો વિચાર કરીએ ત્યારે આ ભવભ્રમણનો આખો માર્ગ અને પ્રાણીના રખડપાટાનો વિચાર કરવામાં આવે તો મગજ ડોલી જાય તેવી હકીકત છે. એમાં પ્રાણી ક્યાંનો ક્યાં જઈ પડે, એની ગતિઓમાં કેવી વિચિત્રતા થાય અને એ એક જગ્યાએ ઘર માંડે ત્યાંથી અણધાર્યો કેવો ખેંચાઈ જાય છે, બાજી સંકેલતાં એના જીવને કેવો ખેદ થાય છે અને નવી સૃષ્ટિ વસાવતાં એને કેટલાં નથામણો કરવાં પડે છે અને આવી અરઘટ્ટ ઘટી ચાલ્યા જ કરે છે એ વાતનો વિચાર કરવામાં આવે તો સંસારને એના સાચા સ્વરૂપમાં ઓળખી જવાય અને એ અસ્થિર દોડાદોડીમાં કાંઈ પોતાનું નથી, કોઈ પોતાનું નથી એ વાત સમજાઈ જાય તો કામ થઈ જાય તેવું છે. પણ માત્ર સમજવાથી વળે તેવું નથી, સમજીને તદનુસાર વર્તન થવું જરૂરી છે. ઓળખીને એને એ તરીકે જાણવાની જરૂર છે અને જાણીને એની સાથે તેવા પ્રકારનો સંબંધ રાખવાની જરૂર છે. એવા ઠેકાણા વગરના ઠંગધડા વગરના થોડા વખતના ઘરવાસ કે જીવનપર વારી જવાની વાત ન હોય તો કામ થઈ જાય. મહાવીર સ્વામીના ચરિત્રમાં આ વાત આખા વિકાસમાર્ગ પર ભારે ધ્યાન ખેંચે છે તે વાત વિચારવા જેવી છે અને વિચારીને બેસી જાય તો

૧ ભવ ૧૮ મો ત્રિપૃષ્ઠનો અને ભવ ૨૦ મો સિંહનો ઉપર જુઓ.

૨ ચોક્કસ સરવાળો નીચે પ્રમાણે થાય છે. ૧૨૯॥ સાગરોપમ ૫૩૭ લાખ પૂર્વ ૩૬૮ કરોડ વર્ષ અને ૭૨ એટલે ૧૩૧ સાગરોપમથી સહજ ઓછો કાળ થાય છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તદનુસાર જીવન પ્રવાહ ફેરવવા યોગ્ય છે અને તેમ થાય તો જ આ મહાપુરૂષના જીવનના અભ્યાસનું ફળ છે. હવે આપણે એ ચોથા નરકાવાસમાંથી નીકળેલા અને તિર્યંચ તથા મનુષ્યના અનેક ભવોમાં રખડતાં નયસારના જીવની સાથે વધારે વિહરીએ.

(૨૨)

રથપુરે વિમળ

ચોથા નરકાવાસમાંથી નીકળી નયસાર(ત્રિપૃષ્ટ)નો જીવ ઘણો રખડ્યો. એને માટે એવો નિયમ છે કે નારક મરીને અનંતરભવે નારક ન થાય તેમ દેવગતિમાં પણ ન જાય. એ તિર્યંચ કે મનુષ્ય ગતિમાં જાય. ત્યારપછી એ ગમે તે ગતિમાં જાય. આ એકવીશમા અને બાવીશમા ભવની વચ્ચે અને બાવીશમા અને ત્રેવીશમા ભવની વચ્ચે એનો ઘણો મોટો રખડપાટો થયો છે. એણે તિર્યંચના દરેક વિભાગમાં અને ખાસ કરીને પંચેંદ્રિય તિર્યંચના જળચર થળચર અને ખેચર વિભાગમાં ગર્ભજપણે ખૂબ ભવો કર્યા જણાય છે. આ પ્રમાણે એ ટીચાતો અફળાતો કૂટાતો પોતાનાં આકરાં કર્મો ભોગવી લે છે, નવાં ઓછાં બાંધે છે અને અકામ અને સકામ નિર્જરા કરી કર્મનો ભાર અને ચીકણાશ ઓછાં કરે છે જો એના સંબંધમાં આમ ન બન્યું હોય તો એનો આરો ન આવે. ત્રિપૃષ્ટ કે સિંહના ભવમાં જેમ એ આકરાં તીવ્ર ચીકણાં કર્મો બાંધી ભારે થઈ ગયેલ, તેમ આગળ જતાં તિર્યંચના ભવોમાં ભૂખ તરસ વેઠી પરાધીન સેવા કરી એણે કર્મોનો ભાર ઓછો કર્યો. આ ગતિ આગતિ ચલન વિચલન અને આંટાફેરા ઉછાળા અને ધક્કા અને એક રૂપ પતનમાંથી અન્ય રૂપ પતન અને તગડા તગડી ચાલ્યા જ કરે છે. આવા આંટાફેરા કરી નયસારનો જીવ રથપુર નગરે આવે છે.

તે વખતે **રથપુર**[1] નગરમાં 'પ્રિયમિત્ર' નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને 'વિમળા' નામની રાણી હતી. તેની કૂખે નયસારનો જીવ પુત્રપણે અવતર્યો. એણે અહીં આવવા પહેલાં પોતાનો વિકાસ માર્ગ આખો સુધારી દીધો હતો. એણે જે ક્રૂરતા નિર્દયતા અને અભિમાન ત્રિપૃષ્ટ તરીકે એકઠાં કર્યાં હતાં તે હવે ઘણાં ફીક્કાં પડી ગયાં હતાં, એનામાં ઘણી સરળતા આવી ગઈ હતી, એનામાં નરમાશ અને ત્યાગ વિકાસ પામતાં જતાં હતા અને મરીચિના ભવમાં તેનામાં જે ત્યાગ ઉત્પન્ન થયો હતો તે પાછો એણે જમાવ્યો હતો અને તેનું પુદ્ગળાનંદીપણું ઓછું થતું જતું હતું. આવો વિકાસ પામતો ચેતન રાજા પ્રિયમિત્રને ત્યાં જન્મ્યો.

માતા પિતાએ એનું **વિમળ** નામ રાખ્યું. એને નાનપણમાં સારૂં શિક્ષણ મળ્યું. એણે અભિમાન વગર સત્તા કેમ વાપરી શકાય તેનો દાખલો બતાવ્યો પુખ્ત વય થતાં એના પિતા મરણ પામ્યા, પિતાની ગાદીપર આવતાં એણે સરસ રીતે રાજ્ય કર્યું. એની પ્રજાને એણે સુખી કરી, વિશુદ્ધ ન્યાય આપ્યો અને નિષ્કલંક રાજ્ય પાળી એણે સારી નામના મેળવી. એક વખતે એ જંગલમાં ગયો ત્યાં એણે શિકારીના પાસમાં સપડાયલાં સંકડો હરણોને જોયાં. હરણનો શિકાર કરવા ચારે તરફથી જમીનને મર્યાદામાં બાંધી લેવામાં આવે છે અને પછી એમાં આડશો જાળી વગેરે પાસોને એવી રીતે ગોઠવવામાં આવે છે કે એમાં પશુઓ અને ખાસ કરીને હરણો અંદર આવી શકે, પણ એ મર્યાદામાં આવેલ હરણ વગેરે પશુઓ બહાર નીકળી શકે નહિ. આ નિર્દોષ હરણોને પાસમાં સપડાયેલાં જોઈ રાજા વિમળને ખૂબ દયા આવી. આવા જંગલમાં વસનારાં અને ઘાસ ખાઈને જીવનારાં નિર્દોષ પ્રાણીઓના સંહાર કરવામાં કોઈ જાતનો અર્થ નથી. અને એમાં મનુષ્યપણાના બળનો નરો દુરૂપયોગ જ છે એમ એને લાગ્યું. એણે સર્વ હરણોને તત્કાળ છોડાવી દીધાં અને એ રીતે મનુષ્ય દયાવાન થઈ કેટલો સરસ થઈ શકે છે તેનો દાખલો બેસાડ્યો જે નયસારના જીવે ત્રિપૃષ્ટના ભવમાં લોહીની નદીઓ

[1] આ 'રથપુર' નગરનું સ્થળ ક્યાં હતું, તેની વસતી કેટલી હતી વગેરે કોઈ વિગતો મળી શકની નથી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

વહેવડાવી હતી અને જેણે સિંહના ભવમાં અનેક જીવોને અને ખાસ કરીને મોટી સંખ્યામાં હરણોનો ઘાત કર્યો હતો તે જ જીવે આજે પોતાનાં કર્તવ્ય તરીકે હરણોને પાસમાંથી છોડાવ્યાં અને તેમને સ્વતંત્રપણે હરતાં કરતાં અને ફાળ ભરતાં જોવામાં આનંદ લીધો. એ જીવનો અંદરનો વિકાસ કેટલો પરાવર્તન પામ્યો હશે તે ખાસ ખ્યાલમાં લેવા જેવું છે. તેનામાં આવા પ્રકારની કુમાશ વચગાળેના અનેક ભવોમાં રખડપાટા કરવાના વખતમાં ક્રમસર આવતી ગઈ.

આ રીતે એક સારા બનાવથી માણસ પોતાનો વિકાસપંથ ફેરવી નાખે છે, આખો માર્ગ બદલી નાખે છે, પોતામાં મહાન ફેરફાર થઈ ગયો છે તેનો જાતે દાખલો પૂરો પાડે છે. વિમળ રાજાએ આવા મોટા ફેરફારને પરિણામે આગામી ભવ માટે મનુષ્યપણાના આયુષ્યનો બંધ કર્યો. અને એના વિકાસમાં મોટો ફેરફાર થતો ચાલ્યો છે એમ પોતાના વર્તન અને વ્યવહારથી બતાવી આપ્યું.

વિમળ રાજાએ રાજા તરીકે સારી નામના મેળવ્યા બાદ ઉત્તર કાળમાં પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી પોતે સંસારનો ત્યાગ કર્યો, એણે ભાગવતી દીક્ષા લઈ જીવનને પવિત્ર કર્યું, આખા ભવને સફળ કર્યો અને છઠ્ઠ અઠ્ઠમ (બે ત્રણ ઉપવાસ) ચાલુ કરી સારા ત્યાગનો આદર્શ બતાવ્યો. સાધુપણામાં એણે જ્ઞાનનો સારો અભ્યાસ કર્યો, એણે જ્ઞાનક્રિયાનો સારો સહયોગ બતાવ્યો અને રાજાઓ રાજ્ય કરવામાં જેવી સફળતા બતાવે છે તેવી જ સફળતા આદર્શ ત્યાગમાં પણ બતાવી શકે છે તેનો જીવતો દાખલો આપ્યો. ઘણી વખત નાનપણમાં વૈભવ ભોગવનાર મોટી વયે ત્યાગ કરી શકતા નથી, કરે તો પણ કોઈ કોઈવાર પોતાના આગલા વૈભવો તરફ દોરવાઈ જાય છે અથવા તે યાદ આવે ત્યારે અંદરખાનેથી સંતાપ કરે છે પણ અત્રે તો ત્યાગ પછીના વિમળ મુનિ તદ્દન બદલાઈ ગયા. તેને જોતાં પૂર્વકાળમાં એ રાજવૈભવ માણનાર વિભૂતિ હશે એમ કોઈને લાગે પણ નહિ એવો એમનો આદર્શ ત્યાગ હતો. અને તપ સાથે જ્ઞાનનો યોગ ઘણીવાર મુશ્કેલ હોય છે તે પણ એમણે તો જીવી બતાવ્યો. આરે ચાલુ [illegible] કરતાં છતાં એણે છઠ્ઠ અઠ્ઠમ ચાલુ રાખ્યા અને સાથે સાથે તર્કશાસ્ત્ર અને સિદ્ધાંતમાં એ ખૂબ પ્રગતિ કરી ગયા. આખરે અભ્યાસ કરીને એ મહાન ગીતાર્થ થયા અને પોતાના જ્ઞાનનો લાભ એમણે જનતાને બહોળે હાથે આપ્યો અને તપ ત્યાગના આદર્શ દાખલા રૂપ અનેક પ્રાણીના વૈરાગ્ય અને નિર્વેદના કારણરૂપ પોતે બન્યા.

આદર્શ ત્યાગી, મહાન ગીતાર્થ, વિશિષ્ટ ઉપદેશક, ચતુર ચર્ચાકાર, મહાન પુરૂષાર્થ સાધી બતાવનાર તરીકે એમણે પોતાનો વિકાસ આ વિમળના ભવમાં ખૂબ સુધારી નાખ્યો, એને મોટો પલટો આપી એની દિશા તદ્દન ફેરવી નાખી અને મોટા બનાવને રાજાઓ પણ ત્યાગ કરે ત્યારે પોતાનાં સુખ [illegible] વડોને ભૂલી શકે છે. વિસારી શકે છે અને જનતા પર સાચી દોરવણીનો માર્ગ બતાવવા દ્વારા ખૂબ ઉપકાર કરી શકે છે એ એમણે બતાવી આપ્યું જીવી આપ્યું અને આદર્શ દૃષ્ટાંત પૂરું પાડી પોતાના વિકાસમાં દાખલા રૂપે પોતાનો ફાળો આપ્યો. હવે પછી એનો જે મહાન ત્યાગ થવાનો છે તેના પાયા એણે મરીચિના ભવમાં નાખ્યા હતા અને તે પાયા વચ્ચેના વખતમાં હચમચી ગયા હતા તે પાછા ફરીવાર ખૂબ મજબૂત થતા હોય એમ એના આદર્શ ત્યાગ અને વિશુદ્ધ જીવનથી બતાવી આપ્યું. અહીં એમણે ફરીવાર મનુષ્ય થવાનું આયુષ્ય બાંધ્યું. એણે વિકાસક્રમમાં સારો પલટો લઈ લીધો અને પ્રગતિનો પંથ જે વચ્ચેના વખતમાં રૂંધાઈ થંભી ગયો હતો તેને પાછો મજબૂત ઇચ્છાશક્તિથી પકડી લીધો.

છતાં આવા આદર્શ ત્યાગની અંદર એનું પુદ્દગળની વાસના ઊંડી ઊંડી રહી ગઈ હતી, એટલે એણે વિકાસમાર્ગને વિકસાવ્યો તો ખરો, પણ સાથે સાથે તેના બદલામાં એણે ચક્રવર્તી થવું

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

યોગ્ય કર્મ બાંધ્યું. ત્યાગ પોતે તો ઘણો ઉપયોગી ગુણ છે અને આખા શાસનની રચનામાં આદર્શ સ્થાન ભોગવે છે, પણ એમાં સ્વપરની વહેંચણી સાથે તદ્દન નિઃસ્પૃહ વૃત્તિ જોઇએ. નહિ તો ત્યાગના ફળ તરીકે પાછી પૌદ્ગલિક સગવડો મળે અને તેના વિષયોમાં મોજ આવી જાય તેમાં રસ થઈ જાય તો પાછો ફેરો અવળો આંટો લઈ લે છે અને સંસારને ચક્રાવે ચઢાવી દે છે એટલે ત્યાગ પણ તદ્દન ત્યાગની ખાતર જ થવો જોઇએ અને પૌદ્ગલિક વાસના ઉપર તેની સાથે જ ખૂબ આવવો જોઇએ. આ વિમળ સાધુ ગીતાર્થ થયા, ત્યાગી થયા, રાજ-વૈભવને વીસરી ગયા, છતાં હજુ વાસના પૂરી ગઈ નહોતી એટલે એનું ગાડું સરેડે જરૂર ચઢી ગયું, પણ એનો રસ્તો હજુ લાંબો રહ્યો. આદર્શ ત્યાગનો માર્ગ એને લાધ્યો ખરો, પણ હજુ એને સંસાર તરફ પૂરતો નિર્વેદ આવ્યો હશે એમ લાગતું નથી એટલે હજુ થોડો રખડપાટો બાકી રહ્યો જણાય છે. એ પોતાનો વિકાસ હવે કેવી રીતે સાધે છે તે આપણે જોઇએ.

વિમળ રાજા અને વિમળ સાધુ તરીકે એમનો જીવનકાળ કેટલો ચાલ્યો તેની નોંધ મળતી નથી, પણ એમનો જે રીતે વિકાસ થતો જતો હતો અને તે કાળની આયુષ્ય ગણનામાં જે પ્રકારની હાનિ અવસર્પિણી કાળને અંગે આવ્યા કરતી હતી તેનો હિસાબ કરતાં જો રથપુર ભરતક્ષેત્રમાં હોય તો તેમનો આયુષ્યકાળ લગભગ ચોરાશી લાખ વર્ષનો સંભવે. આ રીતે સફળ જીવન પૂરું કરી અનુકૂળતા પ્રમાણે અંત્ય આરાધના કરી સર્વ પ્રાણીઓ સાથેના વૈરવિરોધ ખમાવી વિમળ ગીતાર્થ સાધુ ત્યાંથી આગળ વધ્યા. અને મનુષ્યનો ભવ ત્યારપછી પણ પામ્યા. મનુષ્યગતિમાં એક પછી એક શ્રેણીબદ્ધ સાત આઠ વાર પ્રાણી મનુષ્ય થઈ શકે છે. એમાં દેવગતિવાળો અનંતરભવે દેવ નજ થાય એ નિયમ લાગતો નથી. હવે આપણે વિમળ સાધુનો આગળ થતો જતો વિકાસ વધારે બારીકીથી જોઈએ.

(ચાલુ)

સ્વ. મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડિયા (મૌક્તિક)

ભાવમાં કરેલો જંગી ઘટાડો

દેવસીરાઇ પ્રતિક્રમણ-સાર્થ

આ પુસ્તકની કીંમત રૂ. અઢી રાખવામાં આવી હતી, પરન્તુ પ્રચારના દૃષ્ટિબિંદુથી તેની કીંમત ઘટાડવામાં આવી છે. આ પુસ્તકમાં શબ્દાર્થ, અન્વયાર્થ, ભાવાર્થ અને ઉપયોગી ફુટનોટ આપવામાં આવી છે. શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ અને રાજનગર ધાર્મિક પરિક્ષાનો કોર્સ પણ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. શુદ્ધિ ઉપર પૂર્ણ લક્ષ આપી વિદ્યાર્થીને ઉપયોગી થઇ પડે તેવી શૈલી રાખવામાં આવી છે.

કીંમત રૂપીયા ૧–૨૫ આજે જ લખો:–શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા–ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ભામંડલ પ્રાતિહાર્ય

લેખક : બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર"

દરેક મંદિરમાં આપણે જોઈએ છીએ કે પ્રભુ મૂર્તિના મુખ પાછળ સૂર્યના આકારનું ભામંડળ રાખેલું હોય છે. એમાં મુખ્યત્વે કરી તેજ કે પ્રકાશના કિરણો ચોતરફ ફેલાએલા બતાવવામાં આવેલ હોય છે. પ્રભુ જ્યારે અરિહંત પદવીને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તેમના મસ્તક પાસે મોટા પ્રકાશ કિરણો સહિત તેજોમંડળ ઉત્પન્ન થાય છે. એ તેજોમંડળના કિરણો ઘણા મોટા પ્રદેશનું આક્રમણ કરે છે. એ તેજોમંડળ કે ભામંડળ પ્રભુની જ્ઞાનસીમાના પરિપાકરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રભુને કેવળજ્ઞાન જ્યારે પ્રાપ્ત થઈ તેઓ સમવસરણમાં બિરાજે છે અને લોકોને પ્રતિબોધે છે ત્યારે પ્રભુના પૂર્ણ ગૌરવરૂપે આઠ પ્રાતિહાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે એમાંનું ભામંડળ પણ એક પ્રાતિહાર્ય હોય છે. જેમ જગતમાં ચક્રવર્તિ રાજા જ્યારે પોતાના વૈભવયુક્ત સિંહાસન ઉપર બેસે છે ત્યારે તેના બધા રાજ ચિહ્નો ત્યાં મૂકવામાં આવે છે અને એવી વૈભવયુક્ત અવસ્થામાં જ તે ચક્રવર્તિપણું તે રાજાનાં ગણાય છે. પ્રભુ તો બધા જ કર્મરોગથી મુક્ત થએલા હોઈ અવિચ્છિન્ન પરમપદને પ્રાપ્ત થએલા હોવાથી તેમની આસપાસ કોઈ પણ જાતની કૃત્રિમ સામગ્રી મૂકવાની જરૂર રહેતી નથી. એમનું બધું વૈભવ નિસર્ગ નિર્મિત ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ એકાદ વૃક્ષ ઉગે છે ત્યારે તેની છાયા કાંઈ જુદી પાડી શકાતી નથી. એ છાયા તો સ્વયમેવ ઉત્પન્ન થએલી હોય છે. અને એ છાયામાં જે કોઈ આવે એને શીતળતા મળી એનો શ્રમપરિહાર થાય એમાં જરાએ આશ્ચર્ય માનવાનું કારણ નથી. અગ્નિ ઉત્પન્ન થએલો હોય ત્યારે આસપાસનું વાતાવરણ સ્વયમેવ ઉષ્ણ થઈ જાય છે. અને જે એના સહવાસમાં જાય છે તેનું શીત નિવારણ થઈ જાય છે. પ્રાતિહાર્યો દેવતાઓએ ઉત્પન્ન કરેલા હોય છે એમ આપણે માનીએ તો પણ દેવતા કાંઈ એ કૃત્રિમ રીતિએ ઉત્પન્ન કરતા નથી. પ્રભુના જ્ઞાનની ઉષ્મા અને વિશાલતા તેમજ સૌરભ જ તેમાં મુખ્ય કાર્ય ભજવે છે.

કોઈ પંડિતના સમાગમમાં આપણે આવીએ છીએ ત્યારે તેણે પ્રાપ્ત કરેલ જ્ઞાનનું તેજ કાંઈ છુપાઈ રહી શકતું નથી. એટલે જેમ જેમ જ્ઞાન વૃદ્ધિ પામે છે તેમ તેમ જ્ઞાનીમાં જ્ઞાનનું ઓજસ્ વધતું જ જાય છે. એ જ અનુક્રમને અનુસરી તીર્થંકર જેવા પરમ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે, અર્થાત્ કેવળજ્ઞાનને વરે છે ત્યારે તેમનું તેજ, ઉષ્મા, ઓજસ્ અને વીર્ય પરાકોટીને પ્રાપ્ત થાય છે. અને એના પરિણામરૂપે જ પ્રભુ તીર્થંકરના શરીરમાંથી અનુપમેય દિવ્ય તેજના કિરણો નીકળવા માંડે છે. અને જે જે જીવો એના સંયોગમાં સપડાય છે તે તે જીવો પોતાની પાશવી અવસ્થા તત્કાલ ભૂલી જાય છે. પોતામાં રહેલ વૈરવૃત્તિ, ક્રોધ વગેરે અશુભ સ્વભાવ નષ્ટવત્ થઈ જાય છે. એ તેજના કહો કે ભામંડળના પ્રભાવથી જગતમાં જે સ્વભાવ સિદ્ધ વસ્તુઓ ગણાય છે તે પણ પોતાનો સ્વભાવ ભૂલી જાય છે. વાતાવરણ શાંત થઈ અનુકૂલ ઋતુ ઉત્પન્ન થાય છે. વૃક્ષો પોતાનો આનંદ પ્રગટ કરવા માટે જ જાણે પોતાના પુષ્પો, ફલો પોતાની નિત્યની ઋતુ નહીં છતાં ફુલે છે અને ફળે છે. અનાવૃષ્ટિ કે અનારોગ્ય પોતાની મેળે નષ્ટ થઈ જાય છે. પશુ પક્ષીઓ પણ સ્થિરચિત્તે પ્રભુની વાણી જાણે સમજી શકતા હોય તેમ સ્થિરચિત્તે સાંભળે છે. અને જાણે બધો નિસર્ગ મંત્રમુગ્ધ થઈ જાય છે. એકાદ બુદ્ધિવાદી અર્વાચીન પંડિત એ વસ્તુ ઉપર પ્રથમ દર્શને વિશ્વાસ ન પણ કરે. કારણ એ બધી ઘટના ચર્મચક્ષુને અગમ્ય હોય છે. પોતાની

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

આંખે એ જોઇ ન શકીએ એટલા માત્રથી તેનું અસ્તિત્વ જ નથી એમ માનવું એ તદ્દન ખોટું છે. એ દિવ્ય તેજ જોવા માટે કે અનુભવવા માટે ચર્મચક્ષુ કામ ન લાગે. એના માટે દિવ્ય નયનની જરૂર હોય છે. એ દિવ્ય નયન એટલે Clairvoyance પ્રાપ્ત થવા જોઇએ. સામાન્ય મનુષ્યે જગતના સ્વાર્થમય દૂષિત વાતાવરણમાં જ પોતાની બુદ્ધિને મર્યાદિત રાખી એ નયન પોતાને મળ્યા નથી માટે એ છે જ નહીં, એમ માનવું એમાં એની અજ્ઞાનતા અને તુચ્છતા સિવાય બીજું કાંઇ છે જ નહીં. એવા માનવ માટે દયા ખાવી એ વિના બીજો માર્ગ નથી.

કેવળજ્ઞાની ભગવંતોની આસપાસ જેમ ભામંડળ (Aura) હોય છે તેમ દરેક માનવની આસપાસ પણ અમુક જાતનું ભામંડળ તો હોય છે જ. અર્થાત્ એ પ્રભા કે તેજમાં મોટો તફાવત હોય છે. કેવળજ્ઞાની ભગવંતોની આસપાસ જે તેજોમંડળ હોય છે તે અત્યંત તેજસ્વી, પ્રસન્ન અને સુખદ હોય છે તેમજ તે વિશાલ હોય છે, તેના પ્રમાણમાં જ્ઞાની મહાત્માઓની આસપાસ તેથી કાંઇક ઝાંખું એવું મંડળ હોય છે. અને સાધકની આસપાસ તેનામાં રહેલા માનવસુલભ વિકારો સહિતનું મંડળ હોય છે. જે જે વિષયમાં જે જે નિપુણ હોય છે તેને અનુસરતું જ વાતાવરણ તેના મંડળમાં સ્થિર થએલું હોય છે. અનુક્રમે સામાન્ય મનુષ્યને પણ પોતાનું કર્મજનિત તેજોમંડળ જરૂર હોય છે. નીતિમાન્ મનુષ્યનું મંડળ અર્થાત્ સૌમ્ય અને એની પ્રતિભાને અનુસરતું હોઇ તેનામાં રહેલા દોષોથી કિંચિત્ કલુષિત થએલું હોય છે. અને તેથી ઉતરતા દોષી મનુષ્યને તેજોમંડળ હોતું નથી એમ તો નથી જ. એ મંડળના નિરીક્ષણથી તે તે માણસના ગુણદોષો હળવા છે કે તીવ્ર છે તે નિશ્ચિત કરી શકાય તેમ છે. પ્રાચીન કાળમાં એવી દિવ્યદૃષ્ટિ કેળવનારા યોગીજનો વિદ્યમાન હતા અને તે પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા અને અનુષ્ઠાનો ચાલુ હતા. તેને લીધે તેઓ દરેક મનુષ્યની લાયકાતનું નિરીક્ષણ અને પરીક્ષણ સુલભતાથી કરી શકતા હતા. અને તેને લાયક એવું કાર્ય તેને ભળાવતા. તેમજ તેના માટે યોગ્ય એવી કેળવણી તેને આપતા. મતલબ કે દરેક માણસને સ્થૂલ શરીર છે તેની આસપાસ તેની સંસારચક્રમાં કેટલી પ્રગતિ થઇ છે તે બતાવનારું વાતાવરણ પણ સ્વયંસિદ્ધ હોય છે. તે વાતાવરણ કહો કે પ્રકાશમંડળ કહો, સુધારવાની જવાબદારી દરેક ઉપર છે. એ માટે જેટલો પ્રયત્ન યોગ્ય માર્ગે કરવામાં આવશે તેટલી તેની પ્રગતિ થવાની એ નિશ્ચિત વસ્તુ છે. દિવ્યનયન દરેક જીવને પ્રાપ્ત થવા શક્ય છે. તેને માટે જે જે શરતો છે તે પૂરી કરવાની જવાબદારી માત્ર ઉઠાવવાની તૈયારી બતાવવી જોઇએ.

આપણે જોઇએ છીએ કે જ્યારે કોઇ મનુષ્યને ક્રોધ આવે છે ત્યારે તેના ચહેરાનો રંગ લાલચોળ થઇ જાય છે. તે બોલે છે ત્યારે તેના શબ્દો ઉપર તેનો કાબુ પણ રહેતો નથી. તેના શરીરમાં ધ્રૂજારી છૂટે છે. વાસ્તવિક તેની આસપાસના તેજના મંડળમાં ક્રોધનો અત્યંત અનિષ્ટ અને તિરસ્કરણીય લાલ રંગ દેખાય છે તેનો જ થોડો અંશ તેના સ્થૂળ શરીર ઉપર પ્રગટ થાય છે. કોઇ જ્ઞાની પંડિતના જ્ઞાનનો સોનેરી નયનમનોહર રંગ તેના શરીર ઉપર પણ અંશતઃ પ્રગટપણે દેખાય છે. જ્ઞાની છતાં સંતકોટીમાં પોતાને ગણાવનાર કોઇ અહંકારી માનવ હોય છે તેના ચહેરા ઉપર તુચ્છતા અને મનોમાલિન્યની ઝાંખી દેખાયા વિના રહેતી નથી. અને તે ગમે તેટલો સારો ઉપદેશ કોઇને કરે તો પણ તેની સારી અસર થતી નથી. એનું મુખ્ય કારણ એ અહંભાવના રોગથી પીડાય છે એ જ છે. બધાઓને એ તુચ્છ અને અજ્ઞાની જ ગણે છે. એના આસપાસનું તેજોમંડળ મલિન અને ઘૃણા ઉપજાવનારા રંગનું થઇ ગએલું હોય છે એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે દરેક મનુષ્યનું તેજોમંડળ તો હોય છે જ. તે જેમ જેમ સુધરતું જશે તેમ તેમ તેનો સંસાર ઓછો થતો જશે.

For Private And Personal Use Only

અવસ્વાપિની અને તાલોદ્ઘાટની વિદ્યા

લેખક : પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડિયા એમ. એ.

[૧]

' અવસ્વાપિની ' એ સંસ્કૃત ભાષાનો શબ્દ છે. એ ' સૂવું, ઊંઘવું–નિદ્રા લેવી એ અર્થવાચક ' સ્વપ્ ' ધાતુને ' અવ ' ઉપસર્ગ લગાડી બનાવાયેલો શબ્દ છે. આને અંગે પાઇયમાં ' અવસાવણી ' શબ્દ યોજી શકાય, પરંતુ નિમ્નલિખિત શબ્દો આ અર્થમાં જૈન ગ્રંથોમાં વપરાયેલા જોવાય છે—

અવસાવણિયા, અવસોઇયા, અવસોવણી, ઓસોવણી, ઓસોવણિયા અને ઓસોવણી.

આનાં સંસ્કૃત સમીકરણો અનુક્રમે અવસ્વાપનિકા, અવસ્વાપિકા, અને અવસ્વાપની, અવસ્વાપનિકા અને અવસ્વાપની છે. આ અર્થમાં ' અવસ્વાપિની ' શબ્દ પણ વપરાય છે.

પ્રસ્તુતમાં ' અવસ્વાપિની ' એ એક વિદ્યાનું નામ છે અને એ વિદ્યાનો જેના ઉપર પ્રયોગ કરાય તે કોઇક અપવાદ સિવાય નિદ્રાધીન બને છે અને એ વિદ્યા સંહરી લેવાતાં એ જાગ્રત થાય છે.

નાયાધમ્મકહા (સુય. ૧, અ. ૧૬, સુત્ત ૧૨૩ પત્ર ૨૧૪ આ)-માં ઓસોવણિયા અને ઓસોવણી એમ બંને શબ્દ વપરાયા છે. વાત એમ છે કે પદ્મનાભની સૂચનાથી પૂર્વસંગતિક દેવ હસ્તિનાપુરમાં જ્યાં દ્રૌપદી, યુધિષ્ઠિર વગેરે સૂતાં છે ત્યાં આવી દ્રૌપદીના ઉપર અવસ્વાપિની વિદ્યા મૂકે છે.[1] પછી એનું ગ્રહણ કરી પદ્મનાભના ભવનમાંની અશોકવનિકામાં મૂકે છે અને ત્યારબાદ અવસર્પિણી વિદ્યા સંહરી લે છે.[2]

પજ્જોસવણાકપ્પ (સુત્ત ૨૭) માં ઓસોવણી તેમજ ઓસોઅણી શબ્દ નજરે પડે છે. એને અંગેનો પ્રસંગ ગર્ભસંક્રમણ યાને ગર્ભસંહરણનો છે. સૌધર્મ ઇન્દ્રની આજ્ઞાથી હરિ નૈગમેષી દેવ આ કાર્ય કરવા ' જંબૂ 'દ્વીપમાં આવે છે. એ દેવાનંદાને તેમ જ એના પરિજનોને ' અવસ્વાપિની ' વિદ્યા દ્વારા નિદ્રાધીન બનાવે છે. પછી અશુભ પુદ્ગલો દૂર કરીને અને શુભ પુદ્ગલોનો પ્રક્ષેપ કરી ભગવાન ! મને અનુજ્ઞા આપો એમ કહી મહાવીરસ્વામીને કરતલ સંપુટ વડે ગ્રહણ કરે છે. એમને લઇને એ ત્રિશલા પાસે આવી એ ત્રિશલાને તથા એના પરિજનોને 'અવસ્વાપિની' દ્વારા નિદ્રાધીન બનાવે છે. ત્યાર બાદ અશુભ પુદ્ગલો દૂર કરી અને શુભ પુદ્ગલો મૂકીને ત્રિશલાની કુક્ષિમાં મહાવીરને મૂકે છે અને ત્રિશલાના ગર્ભને દેવાનંદાની કુક્ષિમાં મૂકે છે.

' અવસ્વાપિની ' વિદ્યા સંહરી લેવાની હકીકત અહીં અપાઇ નથી.

પજ્જોસવણાકપ્પની કલ્પલતા ઇત્યાદિ ટીકામાં

૧ " ओसोवणिं दलयइ " ૨ ओसोवणिं अवहरति "

સામાન્ય માણસનું પોતાની કૃપા ફેલાવવાનું ક્ષેત્ર પોતાના કુટુંબ કે પરિવાર પૂરતું હોય છે. કેટલાએક માનવીઓનું ક્ષેત્ર પોતાના ઇષ્ટ મિત્ર અને સંબંધિત માણસો પૂરતું હોય છે. અનુક્રમે પોતાનું ગામ, પ્રદેશ જ્ઞાતિ કે દેશ પૂરતું તે વધી શકે છે. ત્યારે જ્ઞાનીમહાત્માઓ પોતાનું ભામંડળ શુદ્ધ, સુંદર અને વિશાલ બનાવે છે. તેની સામે ધૂળ ફેંકનારાઓનું મુખ તે જ ધૂળથી મલિન થાય છે. પણ સિદ્ધ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલા જીવોનું ક્ષમા, પ્રેમ કે દયાનું ક્ષેત્ર અમર્યાદિત અને આખા વિશ્વને આવરી રહેલું હોય છે. એવા તેજનું મંડળ બને છે તેને જ ભામંડળ પ્રાતિહાર્યનું સાર્થનામ પ્રાપ્ત થએલું હોય છે. એ ઉપરથી ભામંડળ સાર્થ રીતે સમજાઇ શકાય છે. એવા ભામંડળનો સહવાસ આપણને સાંપડે એવી ઇચ્છા સાથે વિરમીએ છીએ.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private And Personal Use Only

કહ્યું છે કે દેવાનંદાની યોનિ દ્વારા **મહાવીરને** બહાર કઢાય છે અને **ત્રિશલાની** કુક્ષિમાં ચામડી છેદ્યા વિના એના ગર્ભાશયમાં એનો પ્રવેશ કરાવાય છે. કોઈક એમ કહે છે કે ચામડી છેદવા છતાં જરા પણ પીડા ન કરાઈ; અન્યથા નખના અગ્ર ભાગમાં કે રુંવાટીમાં ગર્ભનો પ્રવેશ કરાવવાની હરિનૈગમેષીની શક્તિ છે.[1]

આ ગર્ભસંક્રમણનો પ્રસંગ 'કલિકાલસર્વજ્ઞ' હેમચન્દ્રસૂરિએ **ત્રિષષ્ટિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર** (પર્વ ૧૦, સ. ૨, શ્લો. ૨૫–૨૯) માં વર્ણવ્યો છે. પરંતુ અહીં 'અવસ્વાપિની' વિષે કશો ઉલ્લેખ નથી.

તીર્થંકરના જન્માભિષેક વખતની ઘટનાઓ વિવિધ જૈન ગ્રંથોમાં રજૂ કરાઈ છે. અહીં હું **હેમ ત્રિષષ્ટિ** (પર્વ ૧, સ. ૨ ના શ્લો૦ ૪૧૫)માં **શક્રે મરુદેવીને** વિષે 'અપસ્વાપનિકા'નું નિર્માણ કર્યાનો ઉલ્લેખ છે. **અને** એના શ્લો. ૬૧૫ માં **મરુદેવીના** 'અવસ્વાપિની' નિદ્રા **શક્રે** દૂર કરી એમ કહ્યું છે.

આ પૈકી પ્રથમ કાર્ય **ઋષભદેવને** જન્માભિષેકાર્થે લઈ જતી વેળા કરાયું છે, જ્યારે દ્વિતીય કાર્ય એની પૂર્ણાહુતિ થયા બાદ કરાયું છે.

લક્ષ્મણગણિએ વિ. સં. ૧૧૯૯ માં રચેલા **સુપાસનાહચરિયના** પ્રથમ ભાગ (પૃ. ૪૭) માં 'અવસોવણી' શબ્દ છે. **શક્રે સુપાર્શ્વનાથના** જન્મ સમયે એ તીર્થંકરની માતાની સ્તુતિ કર્યા બાદ 'અવસ્વાપિની'નો એને અંગે ઉપયોગ કર્યાનો અહીં ઉલ્લેખ છે. એવી રીતે તૃતીય ભાગ (પૃ ૬૦૯) માં 'અવસોઇયિ' શબ્દ વપરાયો છે. **અહીં ભુવન**-પાલ નૃપતિના અધિકારમાં રાત્રે 'અવસોઇયિ' ગ્રહણ કરી એમ કહ્યું છે. આ સ્થળે તો 'અવસોઇય' એટલે 'નિદ્રા' એવો અર્થ પ્રસ્તુત જણાય છે.

'અવસોઇયા' શબ્દ **સુપાસનાહચરિયના** પૃ. ૬૦૯ માં અને 'અવસોવણી' પૃ. ૪૭ માં જોવાય છે. 'અવસ્વાપિની' વિદ્યા એ અર્થમાં 'અવસાવણિયા' શબ્દ 'ધર્મવિધિપ્રકરણ' (પત્ર [2]૧૨૪) માં વપરાયો છે.

ચાર વિદ્યાઓ–પરિશિષ્ટપર્વ (સર્ગ ૨), શ્લો. ૧૮૨ માં નિમ્નલિખિત ચાર વિદ્યાનો ઉલ્લેખ છે—

(૧) સ્તંભની, (૨) મોક્ષણી, (૩) અવસ્વાપનિકા અને (૪) તાલોદ્ઘાટિની. આ સર્ગમાં **પ્રભવ** ચોરનો વૃત્તાંત આપતી વેળા શ્લો. ૧૭૩ માં કહ્યું છે કે એ ચોર 'અવસ્વાપનિકા' અને 'તાલોદ્ઘાટિની' નામની બે વિદ્યાનો ધારક હતો. એ ચોર **જંબૂ**-સ્વામીને ઘેર આવી એણે 'અવસ્વાપનિકા' વિદ્યા વડે **જંબૂસ્વામી** સિવાયના બધા લોકોને નિદ્રાધીન બનાવ્યા. આ વિદ્યાનો પ્રભાવ **જંબૂસ્વામી** ઉપર પડ્યો નહિ, કેમકે એઓ પ્રબળ પુણ્યશાળી હતા અને એવાને હેરાન કરવા શક્ર પણ સમર્થ થતો નથી. શ્લો. ૧૭૪–૧૭૫.

પ્રભવની સાથે આવેલા ચોરોએ અલંકારાદિ લૂંટવા માંડ્યું. એમને **જંબૂસ્વામીએ** કહ્યું કે આ સૂતેલા જનોને અડકશો નહિ. અહીં હું એમનો યામિક અર્થાત્ રાતનો ચોકીદાર છું. આ વચન સાંભળતાં ચોરોના દેહ સ્તબ્ધ બની ગયા. **પ્રભવે** **જંબૂસ્વામીને** જોયા અને એણે કહ્યું કે હું વિન્ધ્ય-રાજનો પુત્ર છું. તમે મને મિત્રતાથી અનુગૃહીત કરો. હે મિત્ર ! તમે મને 'સ્તંભની' અને 'મોક્ષણી' એ બે વિદ્યા આપો અને હું તમને 'અવસ્વાપનિકા' અને 'તાલોદ્ઘાટિની' વિદ્યા આપું. **જંબૂસ્વામીએ** કહ્યું કે હું તો આ નવોઢાઓને ત્યજીને કાલે સવારે દીક્ષા લેનાર છું. અત્યારે પણ હું ભાવસાધુ બન્યો છું તેથી તારી વિદ્યા મારા ઉપર ચાલી શકી નહિ. હું લક્ષ્મીનો તૃણની પેઠે ત્યાગ કરનાર છું તો

૧ જુઓ **કલ્પલતા** (પત્ર ૪૬ આ. ૪૭ અ.)

૨ આ ક્રમાંક જેસિંગભાઈ છોટાભાઈ તરફથી પ્રકાશિત આવૃત્તિનો છે.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જિનદર્શનની તૃષા

(ગતાંકથી ચાલુ)

લેખક : ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા એમ. બી. બી, એસ.

જગત્માં આવા અગુરુઓનો કે કુગુરુઓનો યોગ તો ઠામ ઠામ મળે છે, પણ સાચા ગુરુનો યોગ દુર્લભ થઇ પડ્યો છે. અને ગુરુનો યોગ જ જ્યાં દુર્લભ થઇ પડ્યો છે ત્યાં ગુરુગમની પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ હોય એમાં પૂછવું જ શું ? અને ગુરુગમ દુર્લભ હોય તો પછી તેને આધીન તમારું દર્શન દુર્લભ કેમ ન હોય?

'બિના નયન પાવે નહિ, બિના નયનકી બાત'

કારણ કે તે દર્શન માટે 'દૃષ્ટિ' જોઇએ-દિવ્ય નયન જોઇએ, અને દિવ્ય નયનને-દિવ્ય દૃષ્ટિને પામેલા એવા સાક્ષાત્ આત્મદૃષ્ટા સદ્દગુરુના 'નયન'× વિના દોરવણી વિના એ દિવ્ય નયન પ્રાપ્ત થતું નથી.

આગમમાં માર્ગ કહ્યો છે, મર્મ નહિ, મર્મ તો જ્ઞાની સત્પુરુષના હૃદયમાં રહ્યો છે. એટલે હે ભગવન્! આગમ એ આપ્ત એવા આપ અનુભવજ્ઞાનીની અનુભવપ્રસાદી હોઇ, સાક્ષાત્ અનુભવજ્ઞાની-આત્માનુભવી એવા પારમાર્થિક સદ્દગુરુ જ તેના મર્મને, હૃદયને-રહસ્યને પામવાને અને દર્શાવવાને સમર્થ હોય છે. બાકી બીજા આત્માનુભવશૂન્ય માત્ર દ્રવ્યશ્રુતપાઠી આગમરહસ્યવેત્તા કહેવાતા કે કહેવડાવતા ગુરુઓ તે દર્શાવવાને સમર્થ થતા નથી. જે ખરેખરા 'આગમધર', સમ્યગ્દૃષ્ટિ,+ સારભૂત સંવર ક્રિયા કરનારા, જ્ઞાનીઓના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ સનાતન સંપ્રદાયને અનુસરનારા, સદા અવંચક, 'શુચિ'-શુદ્ધ આત્માનુભવના આધારરૂપ

× "બિના નયન પાવે નહિ, બિના નયનકી બાત;
સેવે સદ્દગુરુકે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત."–
—પરમતત્ત્વદૃષ્ટા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

+ "આગમધર ગુરુ સમકિતી, કિરિયા સંવર સાર રે;
સંપ્રદાયી અવંચક સદા, શુચિ અનુભવ આધાર રે.
શાંતિજિન"
—શ્રી આનંદઘનજી

"આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદય પ્રયોગ;
અપૂર્વવાણી પરમશ્રુત, સદ્દગુરુ લક્ષણ યોગ્ય."
—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પ્રણીત શ્રી આત્મસિદ્ધિ

* "પ્રવચન અંજન જો સદ્દગુરુ કરે,
દેખે પરમનિધાન...જિનેસર !
હૃદયનયન નિહાળે જગધણી,
મહિમા મેરુ સમાન...જિનેસર ! ધર્મ જિનેસર"
—શ્રી આનંદઘનજી

શરીરને વિષે નિઃસ્પૃહ એવા મારે વિદ્યાનું શું કામ છે. એ સાંભળી અવસ્વાપની વિદ્યા પ્રભવે સંહરી લીધી. શ્લો. ૧૭૬-૧૮૬.

તાલોદ્દઘાટિની— 'તાલોદ્દઘાટિની' માં 'તાલ' અને 'ઉદ્દઘાટિની' એમ બે શબ્દો છે. 'તાલ'ના જે વિવિધ અર્થો થાય છે તે પૈકી તાળું અને આગળો એ બે અર્થ અને તેમાં પણ 'તાળું' એ અર્થ અહીં વિશેષતઃ પ્રસ્તુત જણાય છે. 'ઉદ્દઘાટિની'નો અર્થ 'ઊઘાડનારી' થાય છે જે વિદ્યા વડે તાળું ઊઘાડી શકાય તેને 'તાલોદ્દઘાટિની વિદ્યા' કહે છે. 'તાલુગ્ઘાડણી' શબ્દ વસુદેવહિંડીમાં વપરાયો છે. એને માટેનો સંસ્કૃત શબ્દ 'તાલોદ્દઘાટની' છે. 'તાલોદ્દઘાટની' કહો કે 'તાલોદ્દઘાટિની' કહો તે અર્થદૃષ્ટિએ એક જ છે.

પ્રભવ ચોર 'તાલોદ્દઘાટિની' વિદ્યાથી અલંકૃત હતો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

એવા સદ્‌ગુરુ હોય, તે જો પોતાની પ્રજ્ઞારૂપ શલાકામાં આપનું પ્રવચનરૂપ* દિવ્ય અંજન લઈ આંજે તો જ જીવનો દૃષ્ટિદોષ દૂર થઈ, આ દિવ્ય નયન ઉન્મીલન પામે, તો જ આ દિવ્ય ચક્ષુ ઉઘડે. 'अज्ञानतिमिरान्धानां ज्ञानांजनशलाकया. नेत्रमुन्मीलितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः' એ સુભાષિત પણ આની સાક્ષી પૂરે છે.

ગમ પડ્યા વિના આગમનો અપચો!

આમ દિવ્ય નયનને પામેલો એવો કોઈ પ્રત્યક્ષ આત્માનુભવી સદ્‌ગુરુ આગમની ગમ પાડે—સૂઝ પાડે તો કાંઈ સૂઝ પડે એમ છે. બાકી આવા ગુરુગમ વિના આગમ અગમ થઈ પડે છે, માત્ર સ્વચ્છંદ મતિકલ્પનાએ આગમની ગમ પડે એમ નથી; અને ગમ પડ્યા વિનાના આગમ ઉલટા અનર્થકારક પણ થઈ પડે, અભિમાનાદિ વિકારદોષ પણ ઉપજાવે એવી સંભાવના છે. જેમ મંદ પાચનશક્તિવાળાને પૌષ્ટિક અન્ન પાચન ન થાય, પણ તેથી તો ઉલટું અજીર્ણ ઉપજે; તેમ અનધિકારી જીવને આગમરૂપ પરમાન્ન પચે નહિ, એટલું જ નહિ પણ 'હું આટલું બધું શ્રુત ભણ્યો છું, હું આવો બહુશ્રુત આગમધર છું, હું આવા સરસ વ્યાખ્યાનો કરી લોકોને મંત્રમુગ્ધ કરી શકું છું'—ઇત્યાદિ પ્રકારે શાસ્ત્રનો અપચો થાય, ખંડન-મંડન વગેરેમાં શાસ્ત્રનો શસ્ત્ર તરીકે દુરુપયોગ પણ થાય! પણ જેમ સદ્‌વૈદ્યની અગ્નિદીપક માત્રાથી જેનો મંદાગ્નિ દૂર થયો છે, જેની પાચનશક્તિ ઉદ્દીપિત થઈ છે, તેને પૌષ્ટિક અન્ન સરળતાથી પાચન થાય છે તેમ જ તેના બળવીર્ય આદિની વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ થાય છે; તેમ ઉત્તમ સદ્‌ગુરુરૂપ વૈદ્યની સદ્‌ઉપદેશરૂપ માત્રાથી જેનો સદ્‌બુદ્ધિરૂપ અગ્નિ ઉદ્દીપિત થયો છે, તેને આગમરૂપ પરમાન્ન સહેજે પાચન થાય છે, ને તેના આત્મબલ-વીર્યાદિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ભાવશ્રુતધર ગીતાર્થ આત્મજ્ઞાની વિરલા

માટે આગમ સમજવા માટે પણ ગુરુગમની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. તે વિના બધુંય અંધારું છે ને આગમ પણ બંધ ખજાનો રહે છે. એવો તથારૂપ પારમાર્થિક ગુરુગમ ત્રણે કાળમાં મળવો પરમ દુર્લભ છે અને વર્તમાનમાં તો પ્રાયે કોઈ દેખાતો નથી એ જ મોટો બળવાન્ વિખવાદ છે. 'આગમવાદે હો ગુરુગમ કો નહિ, એ સબળો વિખવાદ.' અત્રે કોઈ લોકો એવી દલીલ કરે છે કે આટલા બધા 'ગુરુઓ' વિદ્યમાન છે છતાં 'ગુરુગમ' દુર્લભ છે એ 'સો મણ તેલે અંધારાં' જેવી વાત અમને એકદમ ગળે ઉતરતી નથી. આ મહાનુભાવોની આ દલીલ આશય સમજ્યા વિનાની છે. આ બધા કહેવાતા આગમધરોની-શ્રુતધરોની કોણ ના પાડે છે? તે તે વચનરૂપ દ્રવ્યઆગમના-દ્રવ્યશ્રુતના પાઠી, દ્રવ્યશ્રુતના અભ્યાસી તો ઘણાય છે, એવા શાસ્ત્રપારંગત તો અનેક છે, પણ તેમાંથી જેને ભાવશ્રુતરૂપ સાક્ષાત્-આત્મજ્ઞાન-પ્રગટ આત્માનુભવ ઉપજ્યો હોય એવા ભાવશ્રુતધરો-ભાવઆગમધરો કેટલા છે? તે વિચારવા યોગ્ય છે. અને ગીતાર્થને જ ગુરુપણાનો અધિકાર કહ્યો છે, એનું રહસ્ય પણ વિચારવા યોગ્ય છે. કારણકે ગીતાર્થ* એટલે કેટલાક લોકો માત્ર સૂત્રપાઠી સમજે છે એમ નહિં, પણ જેણે શાસ્ત્રનો-સૂત્રનો અર્થ-પરમાર્થ ગીત કર્યો છે, અત્યંત હૃદયગત-પરિણત કર્યો છે, સંગીતની જેમ અવિસંવાદીપણે આત્મામાં તન્મય-એકતાર કર્યો છે, આત્માકાર કર્યો છે, આત્માનુભૂતિમય કર્યો છે, તે

* "गीयत्था संविग्गा निस्सल्ला चत्तणासंगा ।
जिणमयउज्जोअकरा सम्मत्तपभावगा मुणिणो ॥"
"अगीयत्थकुसीलेहिं संगं तिविहेण वोसिरे ।
मुक्खमग्गम्मि मे विग्घं पहंमि तेणगा जहा ॥"
શ્રી હારિભદ્રસૂરિકૃત સંબોધપ્રકરણ

અર્થાત્-ગીતાર્થ, સંવિગ્ન, નિઃશલ્ય, ચારવ-આસક્તિ ત્યજી દીધી છે એવા, જિનમતના ઉદ્યોતકર, સમ્યક્‌ત્વપ્રભાવક એવા મુનિઓ હોય.

અગીતાર્થ અને કુશીલ સાધુનો સંગ હું ત્રિવિધે વોસરું (છોડું) છું,—કે જે સંગ માર્ગમાં ચોરની જેમ મોક્ષમાર્ગમાં મને વિઘ્નરૂપ છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ગીતાર્થ. અર્થાત્ જેણે અર્થ–આત્મતત્ત્વ ગીત કર્યું છે–અત્યંત અનુભૂત કર્યું છે તે ગીતાર્થ. એવા ગીતાર્થ આત્માનુભવી જ્ઞાની પુરૂષ જ ગુરુ થવાને યોગ્ય છે. બાકી તથારૂપ યોગ્યતા વિના બીજા બની બેઠેલા ગુરુઓ તો કર્મભારથી 'ગુરુ બને છે,' કારણ કે શિષ્યોના કે અનુયાયીઓના કલ્યાણ–અકલ્યાણની જોખમદારી તેને શિર છે.

ભાવશ્રુતધર થકી ભાવગુરુગમ: દીવામાંથી દીવો

આ સર્વ પરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે દ્રવ્યશ્રુતજ્ઞાન ભલે દ્રવ્યગુરુગમથી પ્રાપ્ત થતું હો, પણ ભાવશ્રુતજ્ઞાન તો ભાવગુરુગમથી જ પ્રાપ્ત થાય છે; અને ભાવગુરુગમ એ જ પારમાર્થિક ગુરુગમ છે. શાસ્ત્રમાં જે ગુરુગમનું ભારી ગૌરવ ગાવામાં આવ્યું છે તે આ ભાવગુરુગમ જ છે. તાત્પર્ય કે ભાવશ્રુત જેને પરિણમ્યું છે, અર્થાત્ જેને આત્મજ્ઞાન ઉપજ્યું છે. એવા ભાવશ્રુતધર સદ્ગુરુ દ્વારા જો ભાવગુરુગમ પ્રાપ્ત થાય તો જ ભાવશ્રુતજ્ઞાન અર્થાત્ આત્મજ્ઞાન ઉપજે; પણ દ્રવ્યશ્રુતજ્ઞાની એવા દ્રવ્યશ્રુતધર પાસેથી પ્રાપ્ત થતા દ્રવ્યગુરુગમથી ભાવશ્રુતજ્ઞાન ન ઉપજે–આત્મજ્ઞાન ન ઉપજે.× કારણકે જે દીવો પ્રગટ્યો જ ન હોય તેના થકી બીજો દીવો કેમ પ્રગટે? માટે દીપકની ઉપાસનાથી જેમ દીપક પ્રગટે–દીવામાંથી દીવો ચેતે, તેમ જાગતી જ્યોત જેવા ભાવશ્રુતજ્ઞાનીની ઉપાસનાથી જ ભાવશ્રુતજ્ઞાન ઉપજે–ભાવદીવો પ્રગટે. આ જ ગુરુગમનું રહસ્ય છે.

× "વસ્તુગતે વસ્તુકો લક્ષણ, ગુરુગમ વિન નવિ પાવે રે;
ગુરુગમ વિન નવિ પાવે કોઉ, ભટક ભટક ભરમાવે રે."
—શ્રી ચિદાનંદજી

આત્મજ્ઞાની સદ્ગુરુથકી અમૃત પ્રાપ્તિ

ગગનમંડળ મેં અધબિચ કૂવા,
ઉંહા હૈ અમીકા વાસા;
સગુરા હોએ સો ભર ભર પીવે,
નગુરા જાવે પ્યાસા.
અવધૂ સો જોગી ગુરુ મેરા,
ઈસ પદકા કરે રે નિવેડા.

ગગનમંડળ એટલે ચિદાકાશ. તેની મધ્યે એક અમૃતનો કૂવો છે, એટલે અમૃતસ્વરૂપી શાંત સુધારસમય આત્માનો ત્યાં વાસ છે. જેને સદ્ગુરુ મળ્યા છે, તે જ તે અમૃતકૂપમાંથી શાંતસુધારસ ભરી ભરીને પીએ છે, તેમની તૃષા છીપે છે–ભવતૃષ્ણા શાંત થાય છે. અને તે અમૃતપાનથી તે અમૃતપણાને પામે છે. બાકી જેને સદ્ગુરુનો યોગ નથી મળ્યો, તે તે અમૃતપાનના લાભથી વંચિત રહે છે, તરસ્યા ચાલ્યા જાય છે, એટલે તેમની ભવતૃષ્ણા બૂઝાતી નથી, અને તે મૃતપણાને જ પામે છે, જન્મ–મરણપરંપરા કર્યા જ કરે છે. તેના જન્મ–મરણનો છેડો આવતો નથી.

આમ સર્વ પ્રકારે વિચારતાં પ્રતીત થાય છે કે આગમવાદનો આશ્રય કરવા જઈએ છીએ તો ત્યાં તથારૂપ ભાવાચાર્યરૂપ સાચા સદ્ગુરુનો જોગ દુર્લભ થઈ પડ્યો છે, એટલે તથાવિધ ગુરુગમ અને દિવ્ય નયન પણ દુર્લભ છે, અને એટલે જ આપનું દેવદુર્લભ દર્શન પણ દુર્લભ થઈ પડ્યું છે. અને આ તરફ હે ભગવન્! આપના દર્શન માટેની અમારી તૃષા ઓર ને ઓર વધતી જાય છે.–'અભિનંદન જિન દરિસન તરસિયે;' એ સહજ ઉદ્ગાર નીકળી પડે છે. (અપૂર્ણ)

* "બૂઝી ચહત જો પ્યાસકો, હૈ બૂઝનકી રીત;
પાવે નહિં ગુરુગમ બિના, યેહી અનાદિ સ્થિત."
—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

સામાયિકમાં વાંચવા માટે

ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજનો સર્વશ્રેષ્ઠ ગ્રંથ
જ્ઞાનસાર–ગુજરાતી અનુવાદ સાથે અવશ્ય વાંચો
મૂલ્ય રૂપિયા ૨–૦–૦ લખો:— શ્રી જૈન ધ. પ્ર. સ.–ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

જ્ઞાની અને અલ્પજ્ઞ

(હરિગીત)

સિંધુતણા બિંદુ ગણે કોઇ સાહસિક નિજ હાથથી,
મેરૂતણા પરમાણુઓ ગણશે કદી સામર્થ્યથી,
તારાતણી ગણના કરાએ કોઇથી નિજ દૃષ્ટિથી;
પણ જ્ઞાનની પરિમિત ગણાવે કોઇ નહીં નિજ બુદ્ધિથી. ૧

છે જ્ઞાન અગણિત ને અનંતું અવધિ તેની છે નહીં,
જ્ઞાની કહે કોઈ પાર પામ્યો નહીં દિસે આ જગમહીં;
એવું અનંતું જ્ઞાન જગમાં કેવળી જાણી ગયા,
જાણ્યું અને પરિણમન પામ્યું તેહ પરમાત્મા થયા. ૨

તસ અંશ પામી જ્ઞાન પંડિત કિરણ નિર્મી રવિ થયા,
કેઇક થયા છે જ્ઞાનઘન નિર્માણગ્રંથો કહી ગયા;
સ્પર્શ્યો ન લવ જસ ગર્વ રિપુ જે આત્મને દુર્મતિ કરે,
રમમાણ જે નિજ આત્મજ્ઞાને જે અવિદ્યાને હરે. ૩

જ્ઞાનીતણા ઉપહાસભાજન ક્ષુદ્ર સેવક સંતાન,
નિજને ગણે અજ્ઞાન પામર દાસ જ્ઞાની જનતણા;
દેહે ગયા પણ નેહ અક્ષરભારતી થઇને રહ્યા,
રસરાજ થઇને જગમાન્ય જ્ઞાની અમર જનમનમાં થયા. ૪

જે પાપીઆ લવ જ્ઞાનકણને ગર્વથી ફૂલી રહ્યા,
સર્વજ્ઞ નિજને માનતા અલ્પજ્ઞ જનતાએ કહ્યા;
ઉદ્ધત મતંગજ થઇ ફરે છે ડોલતા બહુ બોલતા,
એ દાખવે છે જ્ઞાન નિજનું શબ્દ આડંબર બધા. ૫

જ્ઞાનીતણો સહવાસ થાતા ગર્વ તસ ગળતો કહી,
મુખને છુપાવી નાસતો ફરતો દિસે અપમાનથી;
બહુ શબ્દ પંડિત પામરો જગમાં ઘણા સંભળાય છે,
એ ધૂળ ફેંકી જનનયનમાં ઉદર ભરતા હોય છે. ૬

સહવાસ એવાનો ન કરવો ઓળખી તસ દૂરથી,
મતિ ભ્રમિત કરતા એ દિસે છે કુટિલ છલ ઉપદેશથી;
વિષધર ગણી એને ન અડશો સંત જ્ઞાની શોધવા,
થઇ નમ્ર તસ ચરણે નમીને બોધ વચનો માનવા. ૭

જ્ઞાનીતણા હો અલ્પ શબ્દો અમૃત ઝરણા તેહમાં
બહુ બોલતા દંભી વિષયવિષ મિશ્ર બહુધા જેહમાં;
સેવા મળો નિરપેક્ષ એવા વિનયમંડિત સંતની,
બાલેન્દુ વાંછે ચરણરજ ને સેવના સુમહંતની. ૮

શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ
"સાહિત્યચંદ્ર"

For Private And Personal Use Only

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા—ભાવનગર

સૂચિપત્ર

વાંચવા તેમજ વિચારવા યોગ્ય સરલ પુસ્તકો

બાલેન્દુકાવ્યકૌમુદી	૨—૦—૦
શ્રી આનંદઘનજીનું દિવ્ય-જિનમાર્ગદર્શન	૧—૮—૦
શ્રી આનંદઘનજીનાં પદો (વિવેચન સહિત)	૭—૮—૦
આદિનાથ ચરિત્ર	૧—૮—૦
આચારપ્રદીપ	૦-૧૨-૦
કલિંગનું યુદ્ધ	૧—૦—૦
ઉપમીતિ પીઠબંધ ભાષાંતર	૦-૧૨-૦
ગુણસ્થાનક્રમારોહ	૦-૧૨-૦
જૈનકથા રત્નકોશ ભાગ છઠ્ઠો	૩—૦—૦
ઉપમીતિ ભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર ભાગ ૨ જો	૫—૦—૦
,, ભાગ ૩ જો	૫—૦—૦
,, ભાગ ૪ થો (સિદ્ધર્ષિ)	૫—૦—૦
ત્રિષષ્ઠિશલાકા પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર પર્વ ૧-૨	૬—૦—૦
,, પર્વ ૩-૬	૫—૦—૦
જૈન રામાયણ પર્વ ૭	૪—૦—૦
ઉપદેશપ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ ૧ લો	૩—૮—૦
,, ભાગ ૩ જો	૩—૦—૦
ભોજપ્રબંધ ભાષાંતર	૨—૦—૦
વીસસ્થાનક તપવિધિ	૨—૮—૦

ધન્ના શાલિભદ્રનો રાસ	૦-૧૨-૦
યુરોપનાં સંસ્મરણો	૧—૮—૦
શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ	૧—૮—૦
સ્નાત્રકળશાદિ સંગ્રહ	૨—૦—૦
હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર	૦-૧૨-૦
નયપ્રદીપ	૧—૦—૦
લલીત વિસ્તરા	૯—૦—૦
શ્રી કર્પૂરવિજયજી લેખસંગ્રહ ભાગ ૮	૧—૧—૦
,, ભાગ ૯	૧—૮—૦
પ્રજ્ઞાવબોધ મોક્ષમાળા	૨—૮—૦
દાનધર્મ પંચાચાર	૧—૦—૦
જ્ઞાનસાર (વિવેચન સહિત)	૨—૦—૦
પાઇય ભાષા અને સાહિત્ય	૬—૦—૦
તાત્ત્વિક લેખસંગ્રહ	૨—૦—૦
જૈનદૃષ્ટિએ યોગ	૨—૮—૦
અષ્ટક પ્રકરણ	૦-૧૨-૦
આગમસારોદ્ધાર	૦-૧૨-૦
કચ્છ—ગિરનારની મહાયાત્રા	૧—૮—૦
જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા	૧—૦—૦
દેવવિનોદ	૧—૦—૦
દંડક તથા લઘુસંગ્રહણી	૧—૦—૦
નવસ્મરણ	૦-૧૨-૦
બે પ્રતિક્રમણ સૂત્ર (અર્થ તેમજ ભાવાર્થ સહિત)	૧—૮—૦
સ્યાદ્વાદમંજરી	૩—૦—૦

Reg. No. B. 156

સિદ્ધાંતમુક્તાવલી	૧–૦–૦
માનવ જીવનનું પાથેય	૦–૮–૦
ઐતિહાસિક પૂર્વજોની ગૌરવગાથા	૨–૦–૦
યુગાદિ દેશના	૦-૧૨-૦
શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય	૦-૧૨-૦
પરમાત્મ–જ્યોતિ	૦–૨–૦
પાર્શ્વનાથનો વિવાહલો	૦–૪–૦
વૃદ્ધિચંદ્રજી જીવનચરિત્ર	૦–૪–૦
વીરવિજયજી જીવનચરિત્ર	૦–૪–૦
સાધુમર્યાદાપટ્ટક	૦–૪–૦
સુજશવેલી ભાસ	૦–૪–૦
સૂક્ત મુક્તાવલી	૦–૨–૦
સિંદૂર પ્રકરણ	૦–૪–૦
સંવેગમાળા	૦–૪–૦
હિતશિક્ષા (નાની)	૦–૪–૦
બાર વ્રતની પૂજા–અર્થ સાથે	૦–૫–૦
પ્રતિક્રમણ અને સ્નાત્રપૂજા	૦–૮–૦
પંચસંગ્રહ પ્રકરણ	૦–૪–૦
પાર્શ્વનાથ પંચકલ્યાણક પૂજા -અર્થ સાથે	૦–૫–૦
બાર ભાવનાની સજ્ઝાય	૦–૪–૦
ભાવલોકપ્રકાશ	૦–૪–૦
અક્ષયનિધિ તપવિધિ	૦–૩–૦
સાદા ને સરળ પ્રશ્નોત્તર (સ્વ. કુંવરજીભાઈ) ભાગ ૨	૦–૪–૦
,, ભાગ ૩	૦–૫–૦
,, ભાગ ૪	૦–૫–૦
વ્યવહારકૌશલ્ય ભાગ ૨	૦–૪–૦
શારદાપૂજન વિધિ	૦–૧–૬
અધ્યાત્મબારાક્ષરી	૦–૩–૦
અર્હદાસસમુચ્ચય	૦–૩–૦
આદીશ્વરની વિનંતિ	૦–૨–૦
ઉપદેશસપ્તતિકા	૦–૪–૦
ગુજરાતી દુહા સંગ્રહ	૦–૪–૦
ગૌતમસ્વામીનો મોટો રાસ	૦–૧–૦
ચારે દિશાની તીર્થમાળા	૦–૪–૦
ચિદાનંદજી ભાગ ૨ જો	૦–૪–૦
જંબૂદ્વીપસમાસ	૦–૪–૦
તત્ત્વામૃત ગ્રંથ	૦–૪–૦
તીર્થંકરનામાવળી	૦–૪–૦
ધનપાલપંચાશિકા	૦–૪–૦
નમસ્કાર મહાત્મ્ય	૦–૪–૦
પ્રકરણ રત્નસંગ્રહ ભાગ ૨	૦–૫–૦
,, ભાગ ૩	૦–૫–૦
પાક્ષિક અતિચાર અર્થ સાથે	૦–૪–૦
પવિત્રતાને પંથે	૦–૧–૦

લખો :—શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા – ભાવનગર.

બાર વ્રતની પૂજા અર્થ–સહિત

[તેમજ સ્નાત્રપૂજા]

જેની ઘણા વખતથી માગણી થયા કરતી હતી તે શ્રી બારવ્રતની પૂજા-અર્થ તેમજ સમજણ સાથેની પ્રગટ થઈ ચૂકી છે. સાથોસાથ સ્નાત્રપૂજા અને આરતી-મંગળદીવાનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. અર્થ સમજીને આચરણ કરવા યોગ્ય છે. મૂલ્ય માત્ર પાંચ આના.

લખો:-શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગર

પ્રકાશક : [illegible] શાહ, શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગર
મુદ્રક : [illegible] શાહ, સાધના મુદ્રણાલય-ભાવનગર